

ESTUDIS SOBRE EL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DE CAN MODOLELL

Edició a cura de
Josep M. Modolell

Cabrera de Mar, Sant Jordi 2008

Núm. 4 de la col·lecció

TROBALLA D'UN FRAGMENT DE *TEGULA* AMB LA MARCA DE *LUCIUS HERENNIUS OPTATUS*

*A la memòria del meu pare Josep Garí i Pons,
traspassat el 4 de març*

Aquest escrit té com a objecte donar a conèixer la presència, entre els nombrosos materials exhومات al jaciment romanomedieval de can Modolell (Cabrera de Mar, El Maresme), d'un fragment de *tegula* amb la coneguda marca de *Lucius Herennius Optatus*, concretament, l'epigrafiat és L·HER·O(P).

Aquest fragment fou exhumat durant els primers anys d'excavacions i, concretament, prové de l'estrat 4b del quadre 27. L'estrat 4 és un gran nivell de reomplert o farciment que amortitzava les anteriors estructures, i està datat en el baix imperi romà, on trobem nombrosos materials fragmentats procedents de les èpoques anteriors del jaciment. Damunt d'aquest estrat, es bastí un nou edifici d'utilitat desconeguda.

Sobre aquesta marca, val la descripció que fan Genera i Pérez en estudiar un fragment similar trobat a Tortosa:

«Marca amb lletres ben perfilades (...). Caracteritzada per la lligadura HE, per l'absència de cartel·la, i per la impressió en negatiu de les lletres.

La marca *L·HER·(OP)* representa el tria nomina abreujat en genitiu de *Lucius Herennius Optatus*, fet que implica una relació de propietat; circumstància que deixa constància de la relació directa que manté el personatge reflectit en l'estampilla amb el procés de producció.» (GENERA i PÉREZ 2002).

Com ja hem dit, però, es tracta d'una marca molt coneguda que es troba per tot l'arc nord-occidental mediterrani, concretament està:

« (...) estesa en l'arc mediterrani comprès entre Nàpols i Elx, que hom suposa de fabricació molt descentralitzada, en *figlinae* diverses (Aranegui 1978; Prevosti 1981a, p. 284; Rodà 1991, p. 397; 1994, p. 324), de propietaris pertanyents a la mateixa família, o del mateix propietari, amo de *figlinae* escampades per tot o part d'aquest àmbit geogràfic. No pensen igual Bermúdez (1987) i Rico (1993, 1995), el primer dels quals creu que podria ser una producció centrada a Sagunt, Mataró i Frejus, mentre que el segon considera que la producció era centrada a Frejus.» (PREVOSTI i CLARIANA 2007).

Aquest punt és molt interessant, ja que, segons han confirmat estudis recents, es coneix l'existència d'un forn de producció local de ceràmica a la vil·la romana de Torre Llauder (Mataró, El Maresme), que ja havia estat estudiat per Marià Ribas, si bé, en el seu moment, va pensar que era part d'un sistema de calefacció.

L'anàlisi d'alguns fragments trobats a Torre Llauder, va indicar la seva procedència local maresmenca, amb la típica composició d'elements d'origen granític. Entre els fragments escollits, n'hi havia tres de *tegulae*, un de llis, trobat dins els estrats del taller ceràmic, per tant, amb molta probabilitat, fabricat allà, i dos fragments amb la marca L·HER·OPT· :

«Quant a la composició, totes les mostres analitzades presenten un desgredant amb components materials d'origen granític, amb presència ocasional de carbonats o fragments d'esquistos. Això concorda amb la geologia de la zona, ja que la comarca del Maresme (antiga Laietània) està integrada geològicament en la Serralada Litoral, formada majoritàriament per granitoides (granits i granodiorites) i amb presència de materials paleozoics (pissarres i roques calcàries), a les parts més elevades. L'erosió d'aquests materials, activada per l'acció de les rieres, resulta en la formació del sauló i la incorporació de forma natural d'inclusions granítiques en els dipòsits quaternaris (terrasses fluvials). A les ceràmiques, ens trobem davant una absència d'elements minerals o de roques alienes a aquesta composició geològica, i que fan pensar que estem davant de materials fabricats en aquesta zona.» (ÁLVAREZ, GUTIÉRREZ i PITARCH 2007).

El taller de Torre Llauder no tan sols fabricava teules, sinó, també, àmfores, especialment de les formes Pascual 1 i Dressel 2-4, datables a les darreries del segle I aC, i sembla que també es fabricarien peces de ceràmica d'ús comú.

La marca *Herennius* s'ha trobat associada a voltes amb les de *Castoris* i *Mari* (genitius de Castor i Marus), i s'ha localitzat també amb la variant L.HERENNI,¹ sense que es pugui saber de ben cert si es tracta d'un descendent de la mateixa família o no. Isabel Rodà indica que a *Barcino* hi havia un personatge amb els mateixos *nomen* i *cognomen*, per tant, possiblement, parents. Aquest personatge estava relacionat amb Lucius Licinius Secundus, llibert de L.Licinius Sura, el gran patró de Barcelona contemporani de Trajà:

«Per a Rodà (1991, 1994), hi havia una extensa xarxa d'*officinae* distribuïdes per l'arc mediterrani nord-occidental, en mans d'un gran fabricant i comerciant, potser l'amo de Torre Llauder. Segons aquesta autora, a Barcelona no està testimoniada el personatge Lucius Herennius Optatus, per bé que sí un tal Gaius Herennius Optatus, amic de Lucius Licinius Secundus, i pare d'un magistrat municipal (IRC IV, 52, 61, 97). La coincidència onomàstica i suposadament cronològica, li inclina a deduir que molt probablement ambdós personatges eren parents, amb la qual cosa Torre Llauder podria haver pertangut al cercle d'una rica família de fabricants i comerciants, una branca dels quals pertanyeria a l'aristocràcia municipal de *Barcino*.»
(PREVOSTI i CLARIANA 2007).

Cronològicament, tenim notícies de les *tegulae* marca *Lucius Herennius Optatus* des de les darreries del segle I dC fins a època severiana, si bé, en aquesta època, es podria tractar de materials reaprofitats, com el cas d'una claveguera del mateix jaciment de Torre Llauder. Tampoc el cas de can Modolell no permet d'aclarir gaire cosa més ja que es tracta d'un nivell de farciment, si bé la seva troballa contribueix a enriquir, encara que sigui en una petita part, els nostres coneixements sobre les *tegulae*, fabricades, moltes d'elles amb tota seguretat, a la propera *Iluro*.

Rosa Isabel Garí i Lleixà

NOTA

- 1.- Aprofitem per indicar que Marià Ribas va publicar la presència de marques com la que ens ocupa però en colls d'àmfora, dada que fou recollida per TCHERNIA 1971. No sabem fins a quin punt podria estar relacionada amb les àmfores picennes (CLARIANA 1994, p. 61, nota 24; PENA 1998, p. 305; PREVOSTI-CLARIANA 2007, p. 54, nota 4).
També cal indicar que un segell de bronze amb la marca L·HER·FLO fou trobat a Boscoreale, al sud d'Itàlia, amb idèntic nexa entre l'«H» i l'«E» (MILNE 1930), marca que es considera relacionada amb el mateix personatge de la inscripció de CIL X, 2506.
El CIL XV recull diverses variants de marques del grup Herennius (1178), entre altres, M· Herennius Pollio (1179-1182) o C· Herennius Salu· (2171). Vegeu, també, BLOCH 1948, p. 33.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ PÉREZ, A.; GUTIÉRREZ GARCÍA-MORENO, A.; PITARCH i MARTÍ, À. «Anàlisi d'un conjunt de material ceràmic procedent de Torre Llauder (Mataró, Maresme). Universitat de Girona», *Studies on the rural world in the roman period-2*, annex a l'article de PREVOSTI-CLARIANA, «El taller ceràmic de Torre Llauder» (Girona 2007), 61-67.
- ARANEGUI, C. «Una teula amb marca L HERENNI del poblat de Sant Antoni (Bocairent, València)», *Archivo de Prehistoria Levantina*, 15 (València 1978), 223-238.
- BERMÚDEZ, A. «Producción latericia y comercio a media distancia en época romana. Un ejemplo en el Mediterráneo Occidental: *Lucius Herennius Optatus, Marcus y Castor, officinatores*», *Jornades Internacionals d'arqueologia romana. De les estructures indígenes a l'organització provincial romana de la Hispània Citerior*. Preactes (Granollers 1987), 364-371.
- BLOCH, H. «Indices to the roman brick-stamps published in volumes XV 1 of the Corpus Inscriptionum Latinarum and LVI-LVII of the Harvard Studies in Classical Philology», *Harvard Studies in Classical Philology*, 58 (Harvard 1948).
- CLARIANA, J.F. «Apunts sobre la Iluro romana», *X Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1994), 47-74.
- COLL, R. *Història arqueològica de Premià*, Ed. Clavell (Premià de Mar 2004).
- GENERA, M.; PÉREZ i SUÑÉ, J.M. «Una marca de *Lucius Erennius Optatus* a Barrugat (Tortosa)», *Sylloge Epigraphica Barcinonensis* IV. Repertoris i materials per a l'estudi del món clàssic (Múrcia 2002), 87-94.
- FEDIÈRE, G. «Tuiles et briques romaines estampillées a Fréjus et sa proche region (Puget-sur -Argents, St. Raphaël)», *Annals du Sud-Est varois*, 6 (Fréjus 1981).

-
- MILNE, M.J. «A bronze stamp from Boscoreale», *Bulletin of the Metropolitan Museum of Art*, 25, 9 (New York 1930), 189-190.
- PENA, M.J. «Productores y comerciantes de vino layetano», *El vi a l'antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental* (Badalona 1998), 305-318.
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament de l'àrea rural d'Iluro*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1981).
- PREVOSTI, M.; CLARIANA, J.F. «Nota sobre l'excavació de salvament realitzada a la zona de l'abocador d'escombraries de la vil·la romana de Torre Llauder (Mataró)», *Laietania*, 2-3 (Mataró 1982-1983), 217-223.
- «El taller ceràmic de Torre Llauder (Mataró. El Maresme). Universitat de Girona, *Studies on the rural world in the roman period-2* (Girona 2007), 47-59.
- RIBAS, M. *Els orígens de Mataró*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1964).
- «La villa romana de Torre Llauder de Mataró», *Excavaciones Arqueológicas en España*, 47 (Madrid 1966).
- «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró», *Noticiario Arqueológico Hispano, serie arqueológica*, 1 (Madrid 1972), 117-180.
- RICO, Ch. «Productions et diffusion des matériaux de construction en terre cuite dans le monde romain; l'exemple de la Tarraconaise d'après l'épigraphie», *Melanges de la Casa de Velázquez*, XXIX (1) (Madrid 1993), 51-86.
- «Índex de les marques epigràfiques sobre tegulae, romanes de Catalunya i el País valencià (antiga *Tarraconensis*)», *Saguntum*, 28 (València 1995), 197-215.
- TCHERNIA, A. «Les amphores vinaires de Tarraconaise et leur exportation au début de l'Empire», *Archivo Español de Arqueología*, 44 (1971), 38-85.

INTERNETGRAFIA

<http://terraeantiquae.blogia.com/2007/082601-lucius-optatus-el-ceramista-que-techo-todo-un-imperio.php>

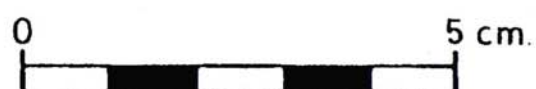

Fig. 1. Fragment de tègula amb marca L·HER·O(PT), trobat a can Modolell
(núm. inventari: 50.416).

L·HER·OP

WERE

LER

5 cm.

Fig. 2. Diverses variants de la marca documentada a Torre Llauder
(segons M. RIBAS 1966).

